

Jafa, nekdanj Jope, stoji na veliki živi steni, ki iz krasne ravnine nekoliko v morje sterli. Mesto se vdiguje od morja do verh stene kaj veličastno, in ko bi bilo znotraj tako lepo in snažno, kakor se na morji kaže, bi bilo res lepo mesto. Al znotraj je Jafa le revna, ulice so ozke in umazane, polne psov in nesnage, z eno besedo, Jafa je le navadno izhodno mesto. Štiri dni sem bil s tremi tovarši tam, vse mesto in vse ulice sem obhodil, pa nič lepega našel. Mesto je obzidano; pa ozidje je le revno, in stavim, da naši hrabri vojaki bi ga v dveh urah gotovo vzeli. Jafa ima ene same vrata na izhodni strani proti Ramlam in Jeruzalemu, in tu še le, zunaj mesta, se začnja krasnost Jafe.

Jafa ali Jope je eno najstarejših mest na svetu. Pomponi Mela (I. 11.) pravi v svojem zemljopisu: „Jope ante diluvium, ut ferunt, condita“ — to je, mesto Jope je bilo, kakor pravijo, pred potopom sozidano; in nekteri terdijo celó, da Noe je tu barko delal. Tega pa menda ne bo nihče spričal. Noetu ni bilo treba barke ravno pri morji delati, ker je imela določeni namen, ljudi k pokori opominjati in o potopu Noetovo rodbino smerti oteti. Če dalje od morja vsred velikih narodov se je delala, ložej se je omejnjeni namen dosegel. Raji tedaj potegnem s tistimi, ki terdijo, da jo je Jafet, Noetov sin, osnoval in utemeljil. Stara, jako stara je gotovo. Že prerok Jona se je v Jafi na morje podal, ko je hotel Bogu uiti; in ko je Salomon čez 1000 let pred Krist. Bogu tempelj stavil, so mu Tirci cedrov les v Jafu vozili.

Lahko se vé, da je Jafa pri toliki starosti v raznih časih tudi razno osodo imela, posebno ker je bila Jeruzalemu najbližje brodišče, in ker se je sveto mesto od tod najložej napadalo. Že v starodavnih časih je bila sila mogočna, in Strabon (XVI. 2.) pripoveduje, da je, če je treba bilo, lahko 40,000 oroženih mož na noge spravila. Takrat je imela gotovo marsikak terd boj in kervavo bitvo, in je najberže večkrat zmagala, večkrat pa tudi tepena bila. Nikjer pa se ne bere, da bi jo bil kdo kedaj ojstreje kaznoval, ko Juda Makabejev (II. Mac. XII. 2.) za grozoviti umor dvestoterih Judov. Jafčani povabijo namreč Jude, ki so med njimi stanovali, na barke svoje. Judje se ne nadjajo nič hudega, ter pridejo radovoljni, Jafčani pa odrinejo od kraja v morje in jih potopé vse do zadnjega. Makabejec, ki je bil ravno Antioha Svetlega, ali marveč Lisija, vojskovodja njegovega, tako hudo otepel, da je bil prisiljen mir storiti, se vzdigne s svojo četo nad Jafčane, nemilo smert rojakov svojih maševat. Pride ponoči, zapali in sožge barke pred mestom in pomori mestnjanov kolikor jih more.

Veliko pozneje, ko so se Judje že zoper Rimljane puntali, razdene in pogubi Jafu rimski deželni poglavar Cesti, pomori na enkrat 8400 mestnjanov, oropa mesto in ga zapali. Pri vsem tem se Jafa spet povzdigne, toda ni več tako krasna in mogočna kot prej. — Tudi križanci vzamejo Jafu, in ker jim je zavolj lege svoje jako važna, jo otaboré in uterdijo, pa ne zadosti, da bi je ne bil Saladin leta 1200 vzel in večidel pogubil. — Ko pa cesar Friderik in Sultan Melek-Edin v letu 1229 na deset let pomirje storita, se Jafa spet popravi in sozida, pa brez terdnjave in ozidja. Leta 1250 pride Ludevik Sveti, kralj francozki s svojimi križanci v Palestino, ter biva nekaj časa v Jafi. Blagodušni kralj razširja revno, že tolikokrat razdjano mesto, ga lepša in obdaja z novim ozidjem. Novo ozidje pa stoji le šestnajst let, zakaj leta 1266 pride Bendokar, sultan egiptovski, ter ga razruši, in razdene skorej vse mesto, in od takrat ni Jafa več terdnjava. — 533 let pozneje zadene Jafu spet nova nesreča. Bonaparte pridervi namreč s svojimi zmagovavnimi kerdeli iz Egipta v Palestino, se polasti 7. sušca Jafe in razsaja v revnem mestu, da je bilo joj. K sreči se ne more terdi sabljar v Palestini dolgo deržati. Pozneje

je razsajal po vseh evropskih okrajnah — tu pa ga ustavi ena sama terdnjava — sloveča Akra, in grozovita kuga ga prisili, se naglo v Egipt verniti.

(Dalje sledi.)

Ozir po svetu.

Bosna in Hercegovina.

Od nekoliko časa pišu neslavenske novine časteje o serbsko-slovenskom narodu, posebno o Bosni in Hercegovini, o Černigori in kneževini Serbiji. Nekteri pišu dosti jasno in pravično o teh naših kristjanskih bratih, nekteri pišu pak tako nepriljudno in nepravično, tako sovražno o teh usmiljenja vrednih kristjanih, da ne veš, ali takomu pisarju manjka v glavi razuma ali v sercu poštenosti.

Koliko kristjani pravoverni (kotolički) i pravoslavni (iztočne cerkve) v Turčiji, posebno v Bosni i Hercegovini terpé, to se ne more opisati. Oni terpé, kakor kamen na potu. Po pravici se more reči, da toliko ne terpi noben narod v Evropi, kolikor je terpel i ješče terpi serbski narod v Bosni i Hercegovini: zato se tudi pravi: „tužna, žalostna Bosna.“ On terpi tursko nasilje uže čez 400 let, terpi — pa se čversto derži častnoga križa, svete vere kristjanske. Tu je vés narod pravi mučenik, kristjanskoga usmiljenja i velikoga spoštovanja vreden. Skoz 400 let je ta narod mnogo, premnogo prestal, malo je mu v tem dolgom času pricvetélo rožic sreče i veselja — Bosna i Hercegovina ni bila za kristjane srečna, obljubljena dežela, ni plavala v mleku i medu — pa prečasto je zaplavala v solzah i kervi kristjanski. V teh pokrajinah je bilo žalostno vseгда, kar polomesec tu vlada: pa tako okrutno i kervavo življenje ješče nikdar ni bilo, kakor sada od leta 1856. V Bosni i Hercegovini kristjan ne more nikakor živeti, kakor je sada tamošnje življenje. Tam prose kristjani ali od sultana milosti ali pa od Boga smerti. Narod se tam s smertjo bori.

Kako je le to, da nektere novinarje ni sram, te usmiljenja i spoštovanja vredne kristjane, kateri se smertjo bore i za milost prose, v novinah pred svetom černiti, krivično jih ogovarjati, vsakojako hudobne namene jim podtikati i po babje jih obrekovati?

Spodobi se, da tudi mi Slovenci progovorimo nekaku besedu o Bosni i Hercegovini — i to besedu pravično in priljudnu.

Bosna i Hercegovina ste dve prijetni i krasni deželi v Turčiji, pa neverjetno zanemarjeni, opustošeni i zdvijani, kakor vse pokrajine turske. Mejite na našu Dalmaciju, na vojensku granico, na kneževinu Serbiju i na Černogoru. Samo na južno-izhodni strani se deržite te dve deželi po vozkom rukavu ostalih dežel turskih.

Bosna je bila izvorno serbska pokrajina tako imenovana od reke Bosne. Okolo leta 1080 se omenja prvo-krat župan — to je toliko kakor po slovensko knez — bosanski.

Leta 1138 je dal vladar serbski — veliki župan Beli Uroš županiju bosansku Vladislavu unuku svojemu.

Pozneje se je imenovala Bosna vojvodina i je prišla pod višju oblast vogersku. Leta 1154 je bil Boris, Kolo-manov sin, vojvoda bosanski.

Leta 1169 je pridobil Bosnu spet veliki župan i kralj serbski, Štefan Nemanja, praoče serbske kraljevske i cesarske rodovine, i je ustanovil v nji svojega bana, namestnika.

Od leta 1180 do 1204 je vladal v Bosni mogočni ban Kulin, za njim Ninoslav i več drugih. Toti bani i vojvode su se vladali obično, kakor samostalni vladarji.

Potle su se terkali za Bosnu Madjari, i leta 1261 je njih ban Kotroman založil mesto Bosnasarai.

Ne dolgo pred nesrečno bitvo na Kosovom polju je sprejel vojvoda bosanski Tverdko naslov kraljevski i se je dal za kralja venčati, koronati, leta 1376 v manastiru Milešovskom.

Nesrečna bitva na Kosovom polju se je zgodila 15. julija leta 1398; tū je padel cvet serbskih junakov, tū se je srušilo cesarstvo serbsko, tū popustile sveze, ktere su vezale Serbe v jeden narod — Bosna je morala plačevati Turčiji letni davek. Serbi se žalostjo živo spomenjaju na bitvu kosovsku, ju opevaju v svojih prekrasnih pesnih narodnih, veju natenko pripovedovati, kako je vojska kristjanska stupala v boj, veju po imenu imenovati serbske junake, kde i kako se je ta ali uni junačko branil, kde je padel boreč se za svetu veru in narod. To vse tako živo veju, kakor da bi se ta bitva bila zgodila včera; — i onda se teše na Vidov dan.

Leta 1462 si je usmilil kralj bosanski Štefan Tomašević zadržati letni davek, na to je leta 1463 privihral sultan Mahomet II., kateri si je pribojeval Carigrad (Konstantinopol), s silno i ogromno vojsko v nesrečno Bosnu, je ubil kralja bosanskoga, pokončal v osmih dnéh 70 bosanskih mest i gradov, zatiral v robstvo tretjino prebivavcev, uteknil 30,000 mladih ljudi med divju janičarsku vojsku, razdaroval drugo tretjino prebivavcev kakor neku živinu, svojim pašam turskim.

Vitežki Matija Korvin, kralj vogerski — to je kraj Matjaž, kteroga Slovenci ješče sada v svojih pesnih opevaju, kakor kneza Marka i Lavdona — je spodil sicer Turke iz večjega dela Bosne i je ustanovil sopet vogerski banat, namestništvo bosansko: pa po bitvi pod Mohačem leta 1526 se je Turek sopet popolno pooblastil Bosne. Tada je umolknil mili glas blagoslovljenih, žegnanih zvonov v Bosni i Hercegovini i tisuč i tisuč kristjanov v teh žalostnih krajih živi i umerje, da nisu slišali zvona blagoslovljenoga; častni sveti križ su Turki oborili iz cerkvenih zvonikov, namesto njega povisili strašni kervavi polomesec, znamenje mahomedanske vere; cerkve su spreobrnili v turske džamije, i čto je med vsem tem ješče naj žalostnejega: mnogo naroda su Turki pogubili i 300,000 velikašev, tó je, gospode kristjanske, se je narodu svojemu i sveti veri izneverilo, i da bi življenje si ohranili, su se poturčili tako, da je sada v Bosni i Hercegovini blizo 550,000 mohamedanov čisto slavenske kerví, od kterih se še dandanašnji veju imena, ktera su nekada njih rodovine imele, kakor gospoda kristjanska. Ovi poturčenci su mnogokrat ukrutneji do svojih kristjanskih bratov, kakor pravi, koreniti Turki.

Kadar sveti križ v totih krajih se pouznese i povzdigne, da bude spet častno znamenje, tada se ti poturčenci sopet tako lahko vernu k svojemu narodu i k sveti kristjanski veri, kakor su se odvernuli od nje.

(Dalje sledí.)

Odgovori na vprašanje v 8. listu:

ali labodska, lavantska ali lavantinska?

6. — „Novice“ so prinesle že petero člankov o poznamenovanji slavne škofije.

Pervi je iz visokoslavljene roke in se poganja za obliko „Lavantinska“; drugi iz roke preljubega prijatla, kateri hoče imeti „Lavatiška“ ali „Lavantiška“; tretji iz modre glave poštovanega sobrata, kateri je za obliko „Labotska“; četerti misli, da je oblika „Labodska“ „turska“ in se poteguje za prvo; peti je iz roke starega prijatelja Matija Majar-a, kterega je bolj slovenski čut peljal na pravo pot, kakor filologija; on se poganja za obliko „labudska šk.“

Med vsemi je po mojem mnenji gosp. Hicinger-jeva najpravilniša. Že v svojem članku: „Deutung der

Inscript: Laburo ex voto sacrum“ v Mittheil. des histor. Vereins für Krain l. 1857 sem memogredé reke ponemčene „Lavant“ omenil, vendar, ker častiljivim gospodom pisateljem, razun gosp. Hicinger-a, ta članek ni znan, tedaj tukaj spet povzamem, kar se tega imena tiče.

Dolina ima po reki, reka pa po jasni svetli barvi svoje ime. Deblo je lab, metatetiški za alb. kateri besedi odgovarja sank. arbhū, svetli, beli duh, arbhumat, svetleči, gršk. ἀλφος, vitiligo, weisse Hautflecken im Gesichte, ἀλφειον, weisses gespenstisches Wesen, nemški: elbe, beli svetli duh, škandinavski: elf, bela, jasna svetla reka, visokostaronemšk: alba, svetla reka, sabinski: alpum, beli, latinsk: alpes, bele snežnate plnine, albus, beli.

Po beli svetli barvi pa je tudi ptič labod cerkvenoslov. lebed imenovan ne samo v slovenščini, temuč tudi v stari nemščini, v kateri se veli: alpiz, elbez = albus avis. Vse to so razložili učeni jezikoslovci, kakor: J. Grimm, Graff, Pott, Kuhn, in nobena logika ne more nič proti tem temeljitim razlagam.¹⁾

Stari Slovenci so izgovarjali Labanta, kar je močna oblika za labata. To močno obliko imamo v osebnih imenih: Korant, Marant, Tobant, Bregant, sansk. Chagavant, lat. amant, grški: χαριεντ, sem še spada: violent i. t. d.²⁾

Ker Nemeč naš b obrača v f ali w, primeri: Bistrica = Feistriz, Babič, Baba = Wabitsch, Waben, je tedaj tudi iz Labanta napravil Lawant in iz Lawantthal Lafenthal (Lofenthal).

Slovka an pa prelazi v ó ali u, zato govorimo Štirčani: Labota, Labuta govorišči ali o reki ali o tergu Lawamünd. Ker mi za adjectivum possessivum rabljamo suffiks ski, tedaj dobimo iz Labanta — Labantska ali po gori omenjenem prelazi an v ó ali u, labotska, labutska. Ts pa se umehčava v š, primeri: horvatski in horvaški, tako tudi iz labodski — laboški.

Moremo toraj pisati po staroslovenski močni obliki: Labantska škofija, ali pa labotska — laboška škofija.

Oblika „lavantinska ni slovenska, in je iz latinskega lavantinus s slovenskim suffiksom ski.

Ime reke Labanta, Labota, Labuta toraj to pomeni, kar Labe, nemški Elbe, Labnica, ponemčeno: Lafniz, Laborca i. t. d., — imena mnogo rek po slovanskem svetu.

Labanta, Labota nima nikakoršne zaveze z besedo lava, kar pomenjuje „globočino stoječe vode.“ Lava je iz korenike lu, latinski: luo v besedi: abluo, dalje: lavo waschen, auswaschen. Lava toraj pomenjuje izprano globačo, eine vom Wasser ausgewaschene Vertiefung.

Pišimo toraj: labantska = labanška ali labotska = laboška, in v imenu še bodemo našli opomin, naj skerbimo, da bode naša prihodnja slovenska škofija bela čista, jasna, svetla kakor bela, jasna, čista svetla voda, in kakor beli, jasni, čisti ptič — labot. V besedah Labanta in labot tiči izvorni razumek svetlobe, in svetloba, luč našega Zveličarja je geslo laboške škofije.

Izvorni pomen reke Lavant = Labanta, Labota in ptiča labot, labod zmiraj ostane bel, čisti, jasen, svetel.

Ako bi iz lava, — bi se tedaj mógló pisati: Lavantska, Lavotska, Lavoška, in bi opominjalo na

¹⁾ Glej Grimm „Deutsche Mytholog.“ str. 413. Graff „Altdeutscher Sprachschatz“ I, 243. Pott, „Etym. Forsch.“ I, 216.

²⁾ Glej Bopp „Vergleichende Grammatik.“

koj pri vratih sedanje cerkve dokazuje. Sedanjo cerkev so sozidali med 1726 in 1730. Mnogo lepih slik ima v altarih, zlasti od Valentina Mencinger-ja. Do leta 1779 je bilo tukaj tudi pokopališče. Kakor skorej da naj najstarejša je bila ta cerkev prejšnje čase tudi največja in, preden je prišla škofija v Ljubljano, tudi najbogatejša. Do leta 1702 je bilo v Šem-Peterski fari 69 vasi, 1663 hiš in 10 tavnent 873 duš, ter 25 podružnic. Zdaj obsega 2 predmestji in 12 vasi s 5900 duš. Med njenimi podružnicami je ona pri Božjem grobu v Štepani vasi najzanimivša. — Gosp. prof. Konšek je bral sostavek, ktere ga je poslal družtveni ud, g. fajmošter Orožen o Mihaelu Tüffernus-u, v kterem je, občnemu mnenju nasproti, da je ta mnogokrat imenovani protestant Krajnec bil, doterjeno, da je bil M. T. na Štajerskem v laškem tergu izrejen in je, ker je morebiti kot ptuj otrok neznanega imena v Laško (Tüffer) prišel, si ime po tem tergu prilastil; rednik njegov je bil Erazem Stich iz Laškega, pa ne iz Tibna. Dobro bi bilo, da bi se to na vse strani natanko preiskalo in do konca dognalo. — Gosp. družtveni arhivar Germonik je govoril o dosedanjih delih za vredbo družtvenega arhiva, kar je vse nazoče razveselilo enako, kakor to, kar je povedal tajnik zastran vredbe bukvarnice. Iz tega se je dala viditi djavnost in notranja delavnost družtva. Tako začenjajo mnogi v družtvu shranjeni zakladi sad in korist prinašati. Vsi udje bodo — kakor so Njih ekscelencija rekli — g. Germonik-u in c. k. dnarstvenemu koncipistu gosp. Avgustu Dimicu hvalo vedili za nesebično vredbo arhiva in bukviša. — Ker je čas že precej prehitel, je bilo mogoče izmed poslanih spisov samo dva še brati, namreč enega po družtvenem udu g. dr. Ficker-u, ministerialnemu tajniku na Dunaji, kteri govori o delu našega rojaka g. dr. J. Čižmana z naslovom: „Die Unionsverhandlung zwischen der griechischen u. römischen Kirche seit dem Anfange des 15. Jahrhunderts bis zum Concil von Ferrara“, družega pa Hitzinger-jevega o doslej najdenih glagolitskih rokopisih. Dr. E. H. Costa.

Ozir po svetu. Bosna in Hercegovina.

(Dalje.)

Po tursko ima vse pravice samo Mohamedan; on je gospodar vsakoga kristjana, kteri nima ne jedne pravice, i Turek more i sme ravnati ž njim brez odgovora i sudbe, kakor hoče. Kristjani su zaverženi, kakor najmalovrednejša izmet, i se imenuju raja, kakor bi rekel vlastnina mohamedanska, i moraju največ davkov plačati. Zemlja je vsa sultanova; obdeluju zemlju samo kristjani kakor najemniki; mohamedanci su večji del samo v mestih i po gradih, kakor gospôda, i žive od znoja i kervavih žulov národa. Dežela je strašno zanemarjena, polje se slabo obdeluje, živina slabo redi, tergovine je malo, obertnije i nauka pa skoro nič. Turek se ne peča s poljedelstvom i z živinorejo, kristjan pa naravno ne more imeti mnogo veselja do skerb-noga gospodarstva, ker čisto nič ni prav njegove vlastnine; vse kar pridela i ima, mu sme uzeti na silu vsaki mohamedansk zlikovec i potép. Turki i poturčenci živé v obče tako zdivjani i poživinjeni, da človek to težko verjame, kdor sam ne vidi. Okrutni su tako, da se mogu Turki po pravici imenovati kervavim narodom. Pa to ne more inače biti, dokler ostane mohamedanec pri veri Mohamedovi. Najvišji zakon i najvišja postava vladina i verozakonska je v njih deržavi njih prorokova sveta knjiga, imenovana koran, ki je toliko kakor pri kristjanih sveto pismo, i zajedno zakonik deržavni. V tem koranu je najvišje pravilo, najvišja postava verozakonska, da imaju Turki kristjane i v obče vse nemohamedane neprestano preganjati, v boju i v vojski jih gubiti i izkorenovati, v miru jih pa imeti za svoje robe (sužne).

V evropski Turčiji je blizo 13 milijonov duš; med temi je južnih Slavenov 6 milijonov i 100,000, i to Serbov 2 milijona i 600,000, Bolgorov 3 milijone i 500,000 duš; pravih Turkov, Osmanov je v celi evropski Turčiji samo 700,000 — jih nije niti jeden milijon. V Bosni i Hercegovini živé sami Serbi; večji del pravoslavni kristjani; pravoverni (katolički) kristjani imaju za duhovnike frančiškane, kteri su tu na tri pokrajine, kakor bi rekel diecese, podeljeni: na fojničku, sotisku i kreševsku. Pravoslavni i pravoverni kristjani su v jednako okrutni sužnosti; Serbov poturčenih je v Bosni največ, jih je, kakor je uže rečeno blizo 550,000; pravih Turkov je pa v Bosni i Hercegovini tako malo, da skoro ni vredno, da bi to spomenjal.

Vse rečeno o Bosni velja tudi o Hercegovini, ona je uprav samo jeden del Bosne i leži poleg Dalmacije, kde sta nekada bile staroserbske županiji Zaholmska i Travunska.

Po nesrečnoj bitki na Kosovom polju i po vpadku deržave serbske su se ješče dolgo i mnogo let Serblji za svoju svobodu junačku branili i ostali samostalni, osobito v gornatih predelih Bosne i Hercegovine, v prostranom pogorju dinarskih planin — i ješče današnji den su predeli gornati, posebno bližji junačke i samostalne Černogore, kteri se samo po neki navadi računaju i pripisuju Turčiji, v istini i v samom delu su pa svobodni; taki su: Vasajevići, Grahovljani, Kući, Rovčani, Bratonožići, Zubci, Šume.

Kako zverinsko divji i nečloveško okrutni su Turki, to je tudi Slovenija kervavo skusila. V Sloveniju je prigromela turska vojska pervokrat 9. oktobra leta 1408 v okolicu Metlike i skoro dve sto let su bili toti poživinjeni divjaki kervava šiba Slovencom. Strah i groza človeka obleta, kadar čita, kako su Turki v naših krajih vgonavljali, kake bezbožnosti počinjali, hiše požigali, koliko ljudi pomandrali, koliko jih seboj vlekli kakor živinu v strašnu sužnost. Kako su nedolžna detca sekali, klali i pa sablje nizali, i kaj su z ženami i s deklicami uganjali, se še povedati ne spodobi. — Ljuba duša kristjanska, da se prepričaš, kaj i kak je Turek, beri v „Drobtineh“ leta 1852 od strani 149 do 159 sostavek: „Turki na Koroškem“, i v „Drobtineh“ leta 1854 od strani 139 do 155 sostavek: „Turki na Krajnskem“, kde naš učeni i rodoljubivi gosp. Rozman, kanonik Labudske cerkve, živo popisuje, koliko su Slovenci morali preterpeti od divjih Turkov. Zadnjokrat su bili v Sloveniji leta 1600; od toga je uže minulo 258 let, — dolgo je to vreme, pa naš národ ješče sada strahom spomenja vojsku tursku.

V takom nasilju turskom žive kristjani pravoslavni i pravoverni (katolički) ješče današnji den v Bosni i Hercegovini.

Turk je bil kervnik kervavi i je ravno tisti še sada, kakoršen je bil nekada.

Iz mesta Novoga Pazara v Turskoj piše jeden dopisnik „Dnevniku serbskomu“ 12/25. januarija letos:

Турци нису како други људи, да се спомњѣјају на Бога и на душу, како кристјани, него су насилници, разбојници, убијавци, Лѣнѣвци, и њих дѣрѣши и сами кажу Турком, да в корану стоји, да је онај свет, који убије дѣавра, кристјана пса. Па тако се скоро по том законѣку сви Турки владају — то је: „Turci nisu kakor drugi ljudi, da se spomenjaju na Boga i na dušu, kakor kristjani, nego su nasilnici, razbojnici, ubijavci, lenivci, i njih dervishi (duhovniki) i sami kažu Turkom, da v koranu stoji, da je onaj svet, koji ubije djavra, kristjana psa. Pa tako se skoro po tom zakoniku svi Turci vladaju.“

Bog pomagaj kristjanom v Turčiji!

(Dalje sledi.)

dala, mi ne gré nič kaj v glavo. Pa sej to nima tako nič v sebi! — Tak vodnjak, ostanjk slavnih Rimljanov, sem vidil nekdanj na Napolitanskem ne deleč od nekdanjih slastnih Baj. Tam so hranili Rimljani vodo za svoje brodovje, ki je za nosom misenskim stalo. — Vodnjak pri Ramlah je misenskemu jako podoben. Obok sloní na 24 klončnikih, ki delé vodnjak v šest predalov na širokost in v štiri na dolgost. Pa v ti nesrečni deželi gré vse pod zlo — tudi ta krasni, toliko koristni vodnjak je jel razpadati. Skerbna vlada bi ga še lahko popravila, pa — v teh krajih ni vlade!

Ozrimo se še enkrat po ti lepi planjavi, ki je bila lastnina starodavnih Filistejcov. Tam je stalo mesto Tamne, kjer je Samson zrele žetve požgal; dalje proti morji mesto Get, domovina orjaškega Goljata; kake dvé uri od tod proti jugo-izhodu je grozovito bojišče, kjer so Filistejci tako strašno Izraeljce otepli, da so jim celó „skrinjo mirú in sprave“ vzeli. Pač dragocen plen! Pa kaj pomaga tudi najsvetejša reč, ako je človek prav rabiti ne ume! — V tem kervavem boju sta poginila Ofni in Finees, razujzdana hudobna sina premehkega vikšega duhovna Heli-ta, in cvet naroda izraelskega je bil v strašni bitvi pokončan.

Pa čemu Te spominjam teh starodavnih prigodb, ker Ti imam še kaj važnišega povedati.

Tri četerti ure od mesta Ramle na severni strani je Lida, ki jo je sv. Peter z velikim čudežem poslavil. Glej, kako lepo nam djanje Apostelnov (IX. 32.) to pripoveduje! „Prigodilo se je, pravi, da pride Peter, ko je vse obhodil, tudi k Svetim, ki so v Lidi stanovali. Našel je pa ondi „nekega človeka z imenom Enéa, ki je osem let v postelji „ležal, ker je mertuden bil. In Peter mu pravi: Enéa, „Gospod Jezus Kristus te ozdravi: vstani in postelji si! In „urno vstane. In vsi, ki so v Lidi in v Saronu stanovali, „so ga vidili in se spreobrnili k Gospodu.“ Iz Lide je šel Peter v Jope ali Jafo, kakor sem že zgorej povedal.

Lido sem iz Ramel vidil; tje pa nisem šel. Mestice ali marveč selo je le revno, pa lep gaj raznega drevja ga obdaja. Celo selo šteje sedaj med svojimi stanovavci le 25—30 katoliških kristjanov. Dva sta se dala nekemu angleškemu misionarju zapeljati, pa oba sta svojega poprejšnega duhovnega pastirja, častitega frančiškana, že prosila, da bi ju spet v naročje sv. katoliške cerkve sprejel. „Enega, mi je pravil verli frančiškan, mislim v kratkem sprejeti, za družega pa ne maram, in veliko bo imel opraviti prej ko ga spet sprejem.“ — Angležki misionarji ne bodo v teh krajih nikdar veliko opravili. Le posamesne malopridneže spreobernejo včasih, ker svojo versko spoznavo z dnarjem razširjajo, pa take spreobrnitve terpe le tako dolgo, dokler terpi dnar. Kakor hitro noče misionar več dnarja dajati, so tudi novi spreobrnjenci proč! — Pa tudi poduk je tak, da, ako bi hotli oči odpreti, bi lahko vidili, da se jim ni dobrega vspeha nadjati. Zoper prečisto Devico in zoper papeža nespametno razsajati, se ne pravi kristjansko vero učiti.

Tù mi v hipu pride na misel, kako se Lahis svojim južnim nebom ponašajo. Vsak trenutek se sliši — „il bel sole — il bel cielo d'Italia.“ Južno laško nebó je res lepo, pa sirijansko bi utegnulo še lepše biti. Zrak je čist in gibčen, in zvezde, ki se tù svetlejšje in večje kažejo kakor pri nas, se lesketajo, da se jih ne morem nagledati.

(Dalje sledí.)

Ozir po svetu.

Bosna i Hercegovina.

(Dalje.)

Ne spodobi se primerjati človeka neumni živini — pa po pravici se more reči, da imaju naši brati v Bosni i Hercegovini manje pravice, nego pri nas v Sloveniji domača živina ali divja zverina v gori. S domaču živinu sme

gospodar obračati po svoji volji i divja zverina se sme streljati: pa živina ima samo jednoga gospodarja i zverinu streljati sme pri nas samo, kdor ima oblast — kristjan v Bosni i Hercegovini ima pa toliko gospodarjev, kolikor je Turkov, i vsaki ima oblast i ga sme strahovati, ga siliti, ga guliti, premoženje silo mu otimati — i ako kristjana i ubije, redko da Turčina od toga glava zaboli, da bi ga kaznili.

Naj več nasilja pa moraju prestati kristjani od zakupnikov, od fanarijotskih gerčkih vladik i od turskih vojakov.

V Turčiji nisu tako vredjeni davki, kakor v naših deželah, da bi vsaki vedil, koliko ima porazmerno i pravično na leto dacije plačati; davke ne sprijemlju zato postavljene uradniki, nego tam se davaju davki v zakup, v najem, v dražbu, v licitaciju; kdor največ ponudi, tistomu se da oblast davke terjati, pobirati, skupljati i tak človek imenuje se zakupnik, i ljudi, ktere on po celi pokrajini razpošlje dacije pobirat, su zakupniki, su prave pijavice za kristjane.

Davki, ktere moraju kristjani vsakoga leta plačati, su blizo sledeći: carski porez na vsaku hišu 95 grošev, turskih; — vojnica, tudi od vsake hiše; — serbesija (ne vem, kako bi se po slovensko imenovala) od vsake hiše po dve dvajsetici; — kanzanlija, kakor bi rekel kotlarina, od vsakoga kotla jeden zlat, to je, 4 gold.30 kr.; — dacija od duhana, to je od tabaka, kdor ga sadi; — carina se jemlje na terjih i tergoviščih od blaga, ali se proda, ali se ne proda; — dacija, ako kdo umerje i zapusti dete pod 15 let staro, tada se popiše vse blago i od popisa se plača 180 grošev turskih; — dacija, ktera se mora plačati, ako se kdo utopi ali ubije, da ga sme žlahta pokopati, 70 grošev turskih; — žirovina, to je, davek od živine, se plača od vsake hiše po dvajsetici, i od vsake svinje i prešiča po 47 turskih par; — desetina se jemlje od vsake stvari deseto, nekada deveto; — tretjina od vsega vsako tretje, čto zemlja rodi; jemlje se vsaka tretja kopa sena na travniku i žita i snopovja, na njivi, vsaka tretja četvert repe, pese, redkve, paprike, posušjenih sliv (čvešplov) i vsega drugoga sadja; tretja mera žganja, vina i tako dalje. Tretjina ni od sultana, nego su ju izumili Turki i ju hoče silo nametnuti kristjanom.

Zvunaj totih davkov je ješče mnogo plačevanja i oti-manja, da se človek moraš čuditi, kako se narod ješče preživi. Pa ako bi se jemale vse te dacije redovno, porazmerno i pravično, ne bilo bi za narod niti pol težave: pa vse se daja pod zakup, v licitaciju. Tu zaganjaju i zdražuju te davke, posebno desetinu i žirovinu, tako visoko, da bi zakupnik ješče svojih denarjev ne mogel skupiti i sbrati, ako bi hotel po pravici desetinu i ostale davke pokupljati i sbirati. Pri vsem tom obogatiju toti zakupniki v kakih šestih letih tako, da su milijonisti, ako ravno su popred siromaštvo prodajali: narod pa ostane siromak, vlaččen i žejen, gol i bos, i mora s kravami orati, ker je moral konje i vse prodati.

Kadar dođu zakupniki v selo, to je, kakor da bi prišli kaki divji razbojniki. Dacij terjaju, kolikor se jim svidi, kolikor se samo izdreti more iz naroda; pisma ne daju, da bi se človek mogel izkazati, kada i koliko je uže plačal.

Kadar se porez pokupi uže po vsih selih, onda počnu ne redko sopet od početka pobirati ga, tako, da se plačuje celo leto i se vendar nikada ne doplača. — Zakupnik zapiše neredko mnogo već svinj i živine, kakor je gospodar v djanju ima, i kolikor je zapisal živine, za toliko se mora plačati žirovine.

Kadar skupljaju desetinu, mora narod zakupnikom zastonj služiti i jim delati, čto ukažu; mora dajati jim jesti i piti, voziti jim desetinu, kamor zapovedaju. Nekada uzame zakupnik desetinu v zakup za jedno leto — pobira pa desetinu po dve po tri leta, i narod si ne more pomagati.

Zakupniki muče narod samo telesno — gerčki fanarijotski vladike ga pa muče duševno i telesno. Toti gerčki fanarijotiški vladike nisu dušni pastirji, — imaju samo ime vladik; oni nisu taki dušni pastirji, kakoršni su častiti duhovniki i vladike pravoslavni v kneževini serbski i v našem cesarstvu; nisu kakor naši častiti duhovniki pravoverni (katolički). Fanarijotske vladike se pošiljaju v Bosnu i Hercegovinu i v Bulgariju iz Carigrada. Kadar je kako mesto vladicino v teh deželah prazno — onda nagernu Gerki carigradski i rumeliški na patrijaršiju, — i tu se ne gleda na nečto drugoga, nego kdo za tako mesto največ dá i naj več plača. Samo iz toga se more lahko suditi, kaka zverina da v te kraje za vladika pride. Nije za cemperce bolji kakor je zakupnik. Njegova prva skerb je, najpred iz naroda izdreti one silne novce (denarje), ktere je moral dati za to mesto; za tem si pa tudi ješče za se berzo i toliko nagromaditi premoženja, kolikor se samo nekako more, ker dolgo ne pusté jednoga na tistom mestu, i radi predevaju, da se večkrat potegne denar od takoga mesta.

Tak je fanarijot.

On ne zná jezika serbskoga ali bulgarskoga, ne zná i ne more govoriti s narodom, kteromu bi imel biti dušni pastir, ne zná s ljudstvom moliti v cerkvi, ne zná učiti detca v učilišču; nije prijatelj narodu serbskomu i bulgarskomu, nego uprav njegov sovražnik je: on zametjuje vse, čto je serbskoga, zametjuje serbski jezik, serbske knjige i sili jim svoj gerčki jezik, kteroga narod ne razumi v cerkvi i v učilišču. Namesto da bi kristjane zagovarjal i pobranil pred tursko oblastjo, jih on sam tuži, kakor buntovnike, ako mu nisu v vsem po volji v njegovom nekristjanskem počinjanju. Taki su ti fanarijoti, da je moral večkrat že turski paša braniti kristjane pred nasiljem takih fanarijotov! — Vsi su jednaki; samo Dionisia, vladika v Sarajevu, glavnom mestu Bosne, hvale tamošnji kristjani, da je resnično bolji od drugih, kteri su do sada prihadjali iz Carigrada. Brez plačila je branil i zastupal več kristjanov pred oblastjo, on je gotov pomagati, kde samo more vsakomu; on pokazuje veliku gorečnost za cerkev i šolu, on je obečal dajati sarajevskomu učilišču vsako leto 1000 grošev turskih, dokler je za vladika v Bosni.

To je lepo i hvale vredno, zato se pa tudi spomenja ime vladike Dionisija celó v Sloveniji.

(Konec sledi.)

Slovenske humoreske.

Po národnih pravlicah spisal Vicko Dragan.

Ženitva v Verbovcu.

Častitljivi „pürgar“ oče Mihalkovič so sklenili svojega sina Mihala oženiti. „Sinko Mihalko! rečejo — ti si moraš ženke poiskati, jaz sem že star; hočem ti gospodarstvo izročiti. Iši po Verbovcu med poštenimi hčerkami ljubico svojega serca — pa le po Verbovcu, ker okoli Verbovca so samo veščani — brez pürgarske kerví. Glej, da bode prignala k hramu brejo kravo, prinesla 200 laktov platna, in polno tunjo mastne zaseke. Ti rad tolčne žgance ješ, pa jaz tudi nebi rad na stare dni kverdov žvekal. Trudil sem se dosti, da sem kaj prigospodaril — saj nima nobeden Verbovcan še nabitega hrama, pomalanih polk in okola iz hrastovih soh. Razun tega imam pet kobil in pet krav, — na dilah v starem čeburu pet sto pintov suhih sliv, sem brez dolgov; že znaš k staremu Jurežu iti in za Minko prositi. Vzemi si župana na pomoč, in že lahko nicoj poskusiš svojo srečo.

Sinko Mihalko beži k županu, in jih prosi, naj grejo z njim na večer v snoboke.

„Ta pa že rad grem — odgovorijo oče župan — tam bomo starino pili, in Jurežica zna pogače peči ka-

kor nobena druga Verbovcanka, no mastno župo skuha, da se ne vidi v njej tram, kakor v župici, ktero moja gazdarica kuha.“

„Ti pa bi le dobro sunil, — se jezno županja obregne — saj imaš veliko službo, kupi več svinj, da bomo petkrat v letu klali, potem pa boš lahko samo zabel lockal.“

„Ne zameri starka, saj veš, da ni vsaka beseda konj — jo oče župan vtiščejo in še enkrat obljubijo večer z Mihalom Mihalkovičevim v snoboke iti.“

Mihalko se dá pri lončarji lepo obriti in lase skodrati, pretepa svojo čohovino, „sbiksa“ z vodo kuhanih suhih hrušk svoje čizme, in komaj pričakuje srečnega večera.

Kure so šle že spat, zvezde že svetijo prijazno nad Verbovcem, ko župan stopijo v Mihalkovičevo hišo rekši: Tak ali! —

Stara matka Mihalkova mu velijo se poškopiti z blagoslovljeno vodo, in v žep luk utekniti, ker brez luka nesme se v snoboke. „Za klobuk si pa utekni dve betvi babje dušice, na persa deni rožmarin — in tako idi v imenu božjem.“

Jureževi so ravno pri večerji, ko naša snobača stopita v hišo.

„Dober večer! poštena družba“, rečejo oče župan. „Bog daj!“ vsi odgovorijo.

Snobača se h peči vsedeta. Jureževa Minka berž spozna, kaj ta pozni pohod pomeni, in zleti ko vrabec, kadar puška pokne, iz hiše gori na dile.

Skoz okenjak radovedna poslušá, ali bodo oče privolili ali ne.

„Zagrabita si pri nas“ — rečejo stari Jurež snobačema. „Lepo zahvaliva, prej ne greva k mizi, dokler niste nama volje spolnili“ — odgovorijo oče župan.

„Kaj je pa Vajna prošnja?“ barajo oče Jurež.

Župan začnejo:

„Stari sokol je opešal, lovec mu postrelil edno krilo; reče mlademu: preživi me; jaz več ne morem; tudi ni mati tvoja sokolica. Pošteni mož in „pürgar“ Mihalkovič ne more več korit kopati; rad bi na stare dni zibal, zato reče mlademu sokolu Mihalku, naj gré po tisti les, s kterim je Adam svojo ženo pervokrat, ko ga je svadila, pretepal. Na Vaši zemlji raste, in radi bi za starega Mihalkoviča napravili zibelko.“

„Dajte nam ga, — saj veste, da nije zadnja hiša v Verbovcu Mihalkovičeva. Mladi sinko je pošten paj; je že dvakrat sam vino v Gradec vozil, in trikrat meni pomagal železno škrinjo prevzdigniti, v kteri so naše drage pravice. Razun tega ga niso še nikdar pajbi vlovili na nepošteni njivi, da bi mogel žerd jezdit, ali pa, da bi mu bili lesico ali pa bučico odrezali.“

„Vse to je lepo — rečejo oče Jurež — pa moramo tudi barati drugo polovico sv. zakona, ali bo tudi naša Minka privolila.“

Minka pri teh besedah kihne na dilah skoz okenjak, in vsi rečejo: „Da Bog pomagaj zakonskemu duhu, kteri nas je poslušal.“

Minko pokličejo v hišo. Vsa sramožljiva stopi pred Mihalka in se mu na en zob nasmeja.

Razjasnjenja: Pürgar ali purgar, ker u po več krajih Slovenskega izgovarjajo kot ū; tunja, Kübel; zaseka, Speck; kverd, Sohlenriemen; nabiti hram je iz ilovce, kakor se kraj Mure pogosto nahajajo; polka, Balken; okol, Schweinhof; čeber altes Fass; dile, Dachboden; luk, Zwiebel; okenjak, ein Luftloch am Plafond, durch welches die Zimmerluft auf den Dachboden strömt; suniti; fressen, lockati, schlürfen; paj, pajb, fant. Šavničarje in murski poljanci obsodijo pajba, ktereга ponoči pri dekletah vlovijo, da more žerd jezdit; lesica, Hosenthürl; bučica, leinwandener Knopf zur Befestigung der berguše; žurč, hölzernes Weingefäß; dulec, der Hals am Trinkgefäß, zderzgati, räuspfern; punčica, Schwiegermutter. Pis.

sěmtertjě še kaj zelenega, zlasti ker je to leto še pozno deževalo; pozneje pa, ko večja vročina nastane, se vse posuši, in ne travice ni več viditi. Zato je pa tudi goveja živina, kolikor sem je vidil, le revna. V obljubljeni deželi, ali saj v južnem delu te dežele — severnega nisem vidil — je posebno pleme govedine. Voliči in krave so sploh medli in majhni z debelimi, pa ne čez pavec dolgimi rožiči. Zdelo se mi je, kakor da bi zgol junčke pri dveh letih pred očmi imel. Da ob kratkem rečem: v teh krajih je vse vse revno.

Napredovaje se pride v selo z imenom „Sveti Jeremija“, ki pa ni domovina domoljubnega preroka, ki slepoto in nesrečo rojakov svojih tako mило in ganljivo objokuje; zakaj sveti pesnik sam pravi, da je iz Anatota v rodu Benjaminovem. — Najberže je imela tedaj vas to ime od kakošne nekdanje, omenjenemu preroku posvečene cerkve, ki je pa sedaj več ni. Pa tudi vas se ne imenuje več „sveti Jeremija“, ampak Abu-Goš, po šeiiku tega okrožja. Tu je bilo še pred nekterimi leti zelo nevarno, ker je šeiik Abu-Goš sam tolovajsko ropal in moril. V celi sveti deželi ga ni bilo nevarnišega kraja od tega, zakaj tod stane čverst pa divji narod, ki se ni dal Turkom nikdar popolnoma podjarmiti. Ropi in umori se množé od dné do dné, in turška vlada ne vé, kako bi to pešico grozovitih tolovajev ukrotila. Poslednjič si vendar nekaj umisli, kar je zdalo — namreč grozovitega Abu-Goša s častilakomnostjo vjeti. Postavijo ga namreč za poglavarja ali pašá jeruzalemskega, in častilakomnež jim gré v zadergo. Kot pašá jeruzalemski je vès drugač, in se celo leto verlo ponasa, nadjajoč se, da ga bo vlada še više povzdignila. Kar ga pokličejo v Carigrad, in Abu-Goš gré v svoji slepi nadi v glavno mesto turškega carstva — al ni ga več nazaj. Nekteri pripovedujejo, da so ga v Carigradu ob glavo djali, nekteri pa, da še živi v terdnjavi vidinski.

Sedaj je pa ta kraj eden najvarniših v celi deželi. Sin unega krutneža, mlaji Abu-Goš, je možak, ki zna svoje ljudi v redu deržati. Za najmanjši napad ali rop mu je vsa okolica odgovorna. S težko globo (kaznijo v dnarjih) kaznuje vse vasi in gospodarje svoje okrajne, da zamore napadene ali oropane dostojno odškodovati. Žlahni gospod Pizzamano, avstrianski konzul v Jeruzalemu, mi ga je jako hvalil in mi tudi pismo do njega ponujal, da bi pri njem prenočil, ako bi si ne upal cele poti do Ramel brez odihleja in daljšega počitka storiti.

Gerda nevarna pot me pelje zmiraj dalje. Na verhéh se vidijo tam pa tam razvaline, slavni ostanjki starodavnih mest in sel, med kterimi so na levi podertine slovečega Modina. Modin je bil domovina junaške rodbine Makabejcov. Sēm je naberl in spravljal Juda Makabejec dragocene kosti in ostanjke vseh junakov rodbine svoje, ter je dajal za-nje v Jeruzalemu daritve in molitve opravljati, ker je menil in veroval, „da za umerle moliti, da bi bili grehov oprosteni, je dobra in koristna misel.“ — Poldrugo uro dalje proti severju je stalo nekđaj na judovskem hribu Gilgal-u, veliko mesto z imenom Gabaon, pri kterem je Jozue sovražne Amorejce strašno otepel in popolnoma zmagal. „Solnce stoj nad Gabaonom!“ je iskreno molil, in — dan je bilo do popolne zmage.

Po dolgem težavnem potovanji pridem poslednjič v slovečo dolino terebintsko, ki je ena največjih in prijetniših med judovskimi gorami. Tu je viditi spet saj nekoliko rastlinstva in raznega drevja. Tudi vinograd, pa vès zane-marjen, sem vidil v ti dolini. — Dolina ta je obudila v meni mnogo spominov: kervave vojske Izraelovih otrok s Filistejci, poslednji sodnik Samuel, kralj Savi, verli kraljevič Jonatan, mladi David, strašni orjak Goljat — vse po versti je bilo v mislih pred menoj. — Po sloveči dolini teče, pa se vé, da le kadar v deželi dežuje, precej velik potok, v kterem si je mladi, serčni

David petero gladkih kamnov za znano svojo fračo izbral. Čez potok pelje zidan most.

Od te doline naprej sem se vsak hip nadjal, da bom vendar enkrat mesto božje ugledal, pa še tri sila kamnite gole hribe je bilo treba prekoračiti. Že sem vidil na levi visoke efrajmske — pred seboj in na desni proti izhodu in jugu pa še visokejše gore kamnite Arabije, — Jeruzalem pa, po kterem sem toliko hrepenil, se mi ni hotel od nobene strani prikazati. Poslednjič ugledam — ne mesta božjega, ampak le nekoliko mestnega ozidja. Neka nevolja se me je hotla lotiti, posebno ker je celi dan, dasiravno le po malem deževalo, in ker sem že truden bil, in le s težavo sem se je ubranil. Haecine est — sem djal v svoji nevoljnosti — urbs perfecti decoris, gaudium universae terrae? — je li to mesto popolne lepote, radost vse zemlje?

V kakih 10 minutah pridem pred mestne vrata, ter grém peš v mesto. K sreči je frančiškanski samostan, ki mu „San Salvátore“ pravijo, blizo jafiških vrat.

(Dalje sledi.)

Ozir po svetu.

Bosna i Hercegovina.

(Konec.)

Redovna vojska turska se imenuje: nisam, neredovni vojaki pak: bašibožuki. Nesrečen kraj, kamor dojde turska vojska — budi redovna, budi neredovna!

V susedščini Drobnjakih je bilo letos po novom letu blizo 30 turskih vojakov, to se ve, zato da bi red i mir obderžali; pa namesto mira su delali nemir, namesto reda nered, su otimali, ropali, po tursko preganjali kristjane, gonili ženske, vgonavljali Sodomu i Gomoru tako, da su morali Drobnjaki skočiti na noge i pobiti vse do jednoga, kakor besne i stekle pse.

Naši Slovenci bi morebiti radi uprašali: Ali v Turčiji ni suda, sudbe, gospodščine, ali tam ni pravice, da bi se kristjan potužil, ako se mu krivica dela?

To je vse v Turčiji; sudba se imenuje medžlis i v tu sudbu se može iti tužit, tu se pravica deli — pa pravica turska!

Sudniki su sami Turki — iz toga si uže lahko vsaki sam misli, kaku pravico more očekovati kristjan. Odtuda je poslovice v Bosni: „Турчина преш, а Турчин ти суди“, kakor bi po slovensko rekel: „Turka tožiš, pa Turek ti sodi.“ Častiti sultan je sicer ukazal, da se imaju vzeti v sud za sudnike tudi kristjani, da bi tudi kristjanom pripomogli k pravici: pa Turki totim kristjanom ne puste progovoriti ne besedice; namesto da bi toti kristjanski sudniki svoje bratre kristjane zagovarjali, jih branili, jim pravico delili — moraju toti siromaki sudniki Turkom streči, kakor sluge, jim polniti čibuk (lulu, fajfu) i po ogenj jim hoditi, ako jim lula ugasne. Ako dojde kristjan Turka tužit, mora pripeljati seboj priče, pa kristjanska priča ne velja nič; ako bi 12 kristjanov pričalo za kristjana zoper Turka, to bi ne veljalo toliko, kakor sama jedna priča turska. Turek pa zoper Turka noče pričati, oni govore: „То не допуща наша льна въра мохамеданска“, „to ne dopuščá naša lepa vera mohamedanska.“ Tako ostane kristjan vsegdar na zgubi.

Da tako žalostno stanje kristjanov v Turčiji nikakor ne more dalje obstati, to vsaki lahko vidi; da se kristjanom sudbina polajšati mora, to spozna cela Evropa.

V ugovoru mira storjenoga v Parizu 30. marca 1856 su sklenile velike vlade evropske: Avstrija, Francuska, Engleska i Rusija, da se mora življenje i stanje kristjanom na Turskem poboljšati.

Uže meseca februarja leta 1856 je izdal sultan za kristjane znamenit i vele važen ustav, ukaz, imenovan: hathumajum. V njem ukazuje:

Da imajo biti vsi njegovi podložniki enakopravni, imeti jednake pravice i dolžnosti do države, da se imajo obvarovati osebe pred nasiljem, imanje pred otimanjem i da se ima skrbeti za varnost vsih podložnikov brez razlike stana i vere; da more vsaki svobodno po svoji veri službu božju opravljati, da smeju zidati i popravljati cerkve, učilišča, bolnišnice i pokopališča; da moraju se ustanoviti sudi mešoviti, to je, da moraju biti sudniki kristjanski i mohamedanski; da mogu tudi kristjani priti za uradnike državne; da se imaju tudi kristjani jemati v vojnike; da moraju vsi podložniki brez razlike vere jednako plačevati porez i davke, da se oistro zabrani i prepove vsako nasilje i gonenje naroda pri skupljanju poreza i desetine i da se ne bude porez ali desetina v zakup, v licitaciju dajala, nego pravično i redovno pobirala. Sultan piše: „To je volja moja, umnožiti sreću vseh mojih podanikov, kteri su v mojih očeh vsi jednaki i meni jednako dragi.“

Toti hathumajum se je svečano proglasil v Carigradu i se je razposlal, da se razglasi po vsi državi.

Po totom sultanovom ukazu bi imelo biti kristjanom bolje, pa se jim je življenje le pohujšalo. Turki ne poslušaju svojega sultana i ne vladaju se po njegovih ukazih. Hathumajum je njim tern v peti. Oni nikako ne mogu razumeti, kako je moguče, da bi bil prezirani i zaverženi djaur (kristjanski pes) enakopraven s pravérnikom prorokovim; jim nikako ne ide v glavu, da bi se od sada ne smela siliti i goniti raja (kristjani), kteri su kakor turski robi, turska bezpravna vlastnina. Ta sultanov proglas jih je na kristjane ješče bolje razkačil i razdražil. Sultan ukazuje, a oni delaju, kakor sami hočeju. Sultan je ukazal, da se imaju jemati i kristjani v vojnike. Turek tega neče, nego sili kristjane, da se moraju vsakoga leta odkupovati od vojaščine. K vsem težkim davkom, pod kterimi su popred ječali, su jim Turki sada ješče toga natovarili.

Zvunaj toga siliju kristjane, da davaju zvunaj vseh davkov i zvunaj desetine, sada spahijam, to je turski gospodi, ješče od vsega tretjinu. Kristjani se pozivaju na sultanov hathumajum — Turki pak na svoju sablju.

Jeden dopisnik piše serbskomu Dnevniku v 6. listu 1858 iz bosanske granice: *) „Iz Bosne vam morem priobčiti samo tugu ¹⁾ i nevolju kristjanov. Kristjani su se tverdo zarekli nedavati više ²⁾ tretjinu, a Turki vele: ³⁾ Нека султан изда ферман како врата, да третину не узимамо, ми хочемо ју на сабљу узимати и дотле се оставити нечемо, докле наши конби по керви дѣаурској незаплавају; to je: Neka ⁴⁾ sultan izdá ferman ⁵⁾ kako vrata (velik), da tretjinu ne uzimamo, mi hočemo ju na sablju (na silu) uzimati i dotle se ostaviti nečemo, dokle naši konji po kervi djavrski ⁶⁾ ne zaplavaju. — Turki se zato povsuda oružaju i javno prete, da hočeju se kristjanom osvetiti, nad njimi se mašćevati. Nameravali su na kristjane s oružjem napasti, ali su se toti po tisućih sbrali i tako očkavali napadanja. Turki to videći su odustali (opustili) od napadanja.“

Turki za dušu ne maraju, Boga se ne boje, — sultana, svojega gospodarja ne poslušaju — su pravi buntovniki i puntarji.

Matija Majar.

*) Vès toti spis je uzet iz sostavkov „serbskoga Dnevnika“; to je list tako izversten i zanimiv, da je samo želeti, da bi izobraženi Slovenci si ga naručili i ga pogosto deržali. Izhaja v Novom Sadu (Neusatz im Banat); vsaki teden po dvakrat na celom listu (Bogen) i velja s „Sedmicu“ vred celo leto 10 gold. sr. Za Jugoslavena je toti list važen i zanimiv, kakor za Nemca „Allg. Ztg.“ — ali pa ješče važneji. ¹⁾ žalost. ²⁾ več. ³⁾ govore. ⁴⁾ naj. ⁵⁾ ukaz. ⁶⁾ kristjanski.

Pis.

Kratkočasno berilo.

Zvit kovač.

Národna pravlica. *)

Živel je pred mnogo leti neki kovač, ki ni hotel nič slišati od smerti. Ako ga je kdo na njo opomnil, se je le nasmeljal, ter je rekel, da se je nič ne boji. Nekega dné, ko je ravno dosti dela imel, pride smert in mu reče: „Kovač, sedaj pa le z menoj! hitro se pripravi, nimam časa, da te dolgo čakam.“ On ji prijazno odgovori: „Ljuba smert! le toliko časa me še pusti, da tega konja le podkujem; dobil sem za podkovanje čutaro vina, ki tam na oknu stoji; pij, če se ti poljubi!“ — Smert je bila ravno žejna; vzame tedaj čutaro, in jo do kapljice izprazne. Ko zapazi kovač, da se je opijanila, ji reče: „Slišal sém pripovedovati, da se ti čez vsako še tako majhno luknjico izvleči moreš, kadar kam priti želiš; pokaži mi vendar, kako je to mogoče!“ — Pijana smert je htela kovaču veselje narediti; vpraša ga toraj: „Kam češ da idem?“ Kovač odgovori: „Kaj me vprašaš? nimaš li tam prazne čutare, da v njo zlezeš?“ — Smert se brez pomiselka skobaca v čutaro, kovač jo pa hitro zadela in je ne pusti več ven. Zdaj še le se je smert strezila, ko je vjeta bila — pa prepozno! Začne kovača prositi, naj jo spusti, ali on je terd ko skala, in se ne dá pregovoriti. Morala je v tesni čutari tičati in zasmehovanje kovačevo poterpežljivo poslušati.

Naposled se mu sirota vendar zasmili; obljudi ji torej, da jo bo spustil, ako nikdar več po-nj ne pride. Smert je bila s to pogodbo popolnoma zadovoljna. Nese jo tedaj v čutari na visoko goro, jo tam navzdol potoči, da si je revica, kotaje se prek pečin, skoro vse rebra poterla. Čutara je po dolgem kotanji tako jako ob drevo se zadela, da se je pričoma raznesla, in smert je sopet svobodo zadobila. Ko je beli dan zagledala, je nar poprej Boga zahvalila za odrešenje, potem pa je terdno sklenila, da nikdar več po kovača šla ne bo. Kovač je pa svoje delo kakor poprej marljivo in zvesto opravljal in vesel je bil, da je smert tako na vse veke pregnal.

Vendar Bog ni bil zadovoljen s tem; zapovedal je smerti, da mora nemudoma po kovača iti, ter ga brez usmiljenja pokositi. Ali smert se ni dala do kovača spraviti. Bog je mogel tedaj oistrejšje zapovedati. Čez nekaj časa zapové jednemu vragu, naj gré po kovača. Veselja poskakuje vrag proti hiši kovačevi. Ko tje pride, ga kovač zaničljivo pogleda in popraša: kaj da če? Vrag mu pové, da je po njega prišel in da ga bo v pekel odnesel. Kovač to slišati, prime železni drog, začne po vragu lamtati in ga tako stolče, da siromak vès razbit in pol mertev nazaj proti peklu šeta. Njegovi tovarši so mu že nasproti hiteli, ker so bili željni viditi kovača, ki je smert na tako lepi način bil odpravil. Pa kako so se začudili, ko so ga samega in čisto razbitega zagledali. — Pové jim vse, kako se mu je godilo in še pristavi, da bi ne šel več po kovača, če bi mu kdo vès svet za to dal.

Na to višji vragún velik zbor skliče, ter zapové, da sedem najhujših in najmočnejših mora po kovača iti. Precej drugi dan so se na pot odpravili in pogovarjali so se, kako ga bodo v pekel vlekli. Bilo je že precej pozno, ko so na kovačev dom prispeli; začnejo ga iskati, pa ga nikjer najti ne morejo. Kar hipoma zarenčí njih vodja: „Ga že vidim!“ Vsi so začeli veselja plesati, ko so ga na češnjem drevesu zagledali, kjer je na veji sedel in češnje naberat. Dobro! si mislijo, sedaj nam mora tudi češinj dati, da jih pozobljemo. Ko je kovač zvedil, da so po

*) Pričujoči slovenski pripovedki podobnih imajo tudi na Horvaškem in Slavonskem; vendar so precej različne, akoravno se jim pozná, da so vse iz jednega stebila izrastle. (Glej „Neven“ 1856 in „Národna knjiga“ 1858 od Filipovića).

Pis.